

Маруховський О. О.

«СКЕПТИЧНО-КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ» КОНЦЕПЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА (ЗА Ф. УЕБСТЕРОМ)

Проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження інформаційного суспільства, зокрема скептично-критичний підхід Ф. Уебстера; з'ясовано переваги та недоліки основних концепцій і теорій цього суспільства.

Формування інформаційного суспільства у найбільш розвинутих державах та перші його паростки в інших країнах супроводжуються дедалі зростаючим потоком наукової літератури, присвяченої аналізу проблем цього вже незворотного й безальтернативного процесу. Втім, майже не дослідженими залишаються теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства, переваги й недоліки основних його концепцій і теорій. Опосередковано і поверхово про ці проблеми згадується у роботах Д. Белла, З. Бжезінського, П. Дракера, М. Кастельса, Й. Масуди, Т. Стоуньєра, Е. Тоффлера та деяких інших.

Одним із небагатьох західних вчених, які спеціалізуються на вивченні зазначених проблем, є британський дослідник Френк Уебстер. Серед основних його наукових творів найвідомішою стала робота «Теорії інформаційного суспільства» [17], яка була видана 1995 року й перевидана у 2002 році в Лондоні та Нью-Йорку, а російський переклад її з'явився у Москві 2004 року [7].

В Україні питань теоретико-методологічних засад аналізу інформаційного суспільства побіжно торкалися лише поодинокі вчені, зокрема, Л. Винарик, О. Голобуцький, О. Зернецька, А. Колодюк, Є. Макаренко, О. Шевчук та деякі інші [1; 8; 2; 3; 4].

Метою й завданням даної статті є наступне: 1) ознайомити потенційного читача з деякими найпоширенішими на Заході теоретико-методологічними засадами дослідження інформаційного суспільства; 2) оцінити внесок Ф. Уебстера у вдосконалення і збагачення цих засад; 3) з'ясувати сутність і характер його скептично-критичного підходу до аналізу

концепцій інформаційного суспільства; 4) виявити переваги й недоліки основних західних концепцій і теорій інформаційного суспільства; 5) висловити деякі власні думки про стан і пропозиції щодо перспектив розвитку теоретико-методологічних засад дослідження інформаційного суспільства тощо.

Зростаюча актуальність проблем, що розглядаються у цій статті, пов'язана з тим, що: а) дедалі міцнішає глобальний процес формування інформаційного суспільства; б) Україна вочевидь відстає у цьому плані від найбільш розвинутих країн; в) обізнаність вітчизняних вчених із західними концепціями й теоріями інформаційного суспільства далеко не найкраща; г) на Заході (і тим паче — в Україні) дедалі більше відчувається брак робіт, присвячених аналізу саме теоретико-методологічних засад дослідження інформаційного суспільства.

У своїй ґрунтовній, досить оригінальній і суперечливій роботі Ф. Уебстер запропонував та надзвичайно вдало використав цілу низку відносно нових чи оновлених концепцій, принципів, підходів та методів аналізу інформаційного суспільства. Прикладом тут може бути застосування ним такого маловідомого методу дослідження, як «альтернативний теоретичний аналіз». Сутність цього методу полягає у тому, що, по-перше, будь-яка концепція чи теорія інформаційного суспільства розглядається як альтернатива іншим аналогічним концепціям чи теоріям; по-друге, ретельно аналізуються всі її достоїнства й недоліки, позитиви й негативи; по-третє, концептуально-теоретичні положення порівнюються з емпіричними даними. Застосування

методу «альтернативного теоретичного аналізу» дало можливість Ф. Уебстеру з'ясувати ступінь коректності й достовірності тієї чи іншої концепції інформаційного суспільства та визначити внесок її автора (авторів) у розвиток загального вчення про інформаційне суспільство.

Та найзастосовуванішим і ефективним методом, на нашу думку, виявився підхід, який сам Ф. Уебстер назвав «скептично-критичним». Є підстави вважати, що основу цього підходу становлять положення класичного критичного підходу, «батьком-засновником» якого цілком заслужено вважається американський вчений Карл Поппер [6]. Як відомо, сутність класичного критичного підходу полягає в обґрунтуванні доцільності й необхідності піддавати критиці будь-які концепції, принципи і підходи, включно із самим критичним підходом.

Однак, на відміну від критичного підходу К. Поппера з його обережними сумнівами та імовірною академічно коректною незгодою з окремими положеннями чи ідеями потенційного опонента, скептично-критичний підхід Ф. Уебстера містить у собі слабо прихований, а часом і взагалі неприхований нігілізм та відкрите заперечення не лише поодиноких положень, а й цілих концепцій чи теорій інформаційного суспільства. Підтвердження цьому — як визнання самого Ф. Уебстера, так і непоодинокі рецензії на його роботу «Теорії інформаційного суспільства», автори яких дорікають британському дослідникові за надмірний скептицизм і нігілізм. Скажімо, у «Вступі» до своєї роботи Ф. Уебстер відверто зізнається: «Скептично-запитувальне ставлення до самого поняття інформаційного суспільства проходить через усю мою книжку. Деякі рецензенти... першого видання «Теорій інформаційного суспільства» висловили здивування: у книжці відображено настільки критичне ставлення до поняття інформаційного суспільства, що незрозуміло, навіщо було її писати» [7].

Слід зазначити, що рецензенти згаданої роботи Ф. Уебстера дійсно мали достатньо підстав для подібних нарікань. Адже більшість його оцінок існуючих теоретико-методологічних засад дослідження інформаційного суспільства та її самих його теорій є надзвичайно різкими, категоричними і переважно негативними. Про це, зокрема, свідчать його зізнання у «послідовному ігноруванні концепції інформаційного суспільства», у звинуваченні дослідників цього суспільства у «наївності» та застосуванні «тривіальних підходів» і «пря-

молінній логіки» або твердження про те, що «хоча поняття інформаційного суспільства і відіграло важливу роль, воно вводило в оману, особливо тим, що натякало на існування нового типу суспільства» [7, 360—361] тощо.

Втім, заради справедливості зазначимо, що і поодинокі позитивні оцінки Ф. Уебстером окремих теорій інформаційного суспільства та присвячених їм робіт також відзначаються однозначністю і категоричністю. Наприклад, він стверджує, що трилогія Мануеля Кастельса «Інформаційна епоха» [10] — це «єдиний на сьогоднішній день переконливий аналіз цього явища». При всій повазі й до зазначеної думки Ф. Уебстера, і до М. Кастельса та його трилогії вважаємо за потрібне зауважити, що існує чимало інших дослідників інформаційного суспільства та їх робіт, які заслуговують на високу оцінку. Одним із них, на наш погляд, є японський вчений Йонезі Масуда з його блискучими піонерськими працями, зокрема «Комп'ютопія» (1966) та «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» (1981) [12; 13], про які у роботі Ф. Уебстера дивним чином немає жодної згадки.

Хоч як би там було, але Ф. Уебстеру слід віддати належне за помітний внесок у розвиток знань про інформаційне суспільство, зокрема запропоновану ним класифікацію існуючих концепцій і теорій інформаційного суспільства та визначення критеріїв цієї класифікації. Британський вчений поділяє усі концепції теорії інформаційного суспільства на п'ять типів: 1) технологічні; 2) економічні; 3) пов'язані зі сферою зайнятості; 4) просторові; 5) культурні.

В основі кожного типу теорій інформаційного суспільства лежить певний, відповідний їй, однойменний критерій; зокрема, технологічний, економічний та інші, які до того ж «тісно пов'язані з параметрами ідентифікації новизни», тобто з кількісними показниками інновацій, які мати місце впродовж останніх десятиліть у відповідних сферах суспільного життя під впливом поширення інформації та вдосконалення інформаційно-комунікаційних технологій.

За слушним твердженням Ф. Уебстера, у центрі *технологічних теорій* інформаційного суспільства, найбільш відомими прихильниками якої вважаються Б. Гейтс, Я. Ейнджелл, М. Коннорс, Н. Негропonte, Дж. Несбіт, Е. Тоффлер, лежить ціла низка технологічних інновацій, які почали з'являтися наприкінці 1970-х рр. Маються на увазі кабельне й супутникове телебачення, комп'ютерні мережі, персональні комп'ютери, онлайніві інфор-

маційні послуги тощо. Ідея полягає у тому, що таке швидке зростання технологічних інновацій повинно призвести до суттєвих соціальних перетворень. «Нові технології, — підсумовує Ф. Уебстер, — одна з найпомітніших ознак народження інформаційного суспільства» [7].

Проте, виходячи зі свого скептично-критичного підходу, британський вчений у подальших міркуваннях ставить під сумнів коректність свого власного висновку про те, що саме розвиток інформаційних технологій зумовлює народження і становлення інформаційного суспільства. Він досить аргументовано доводить, що всі технологічні теорії інформаційного суспільства слабкують на технологічний детермінізм і тому не здатні довести факт народження й існування нового інформаційного суспільства. Поділяючи цю точку зору Ф. Уебстера, додамо, що суттєвою вадою абсолютної більшості технологічних теорій інформаційного суспільства є не лише технологічний детермінізм, а й технологічний редукціонізм. Однак це не повинно ставити під сумнів сам факт формування інформаційного суспільства. Самі по собі, взяті окремо технологічні теорії інформаційного суспільства є певною мірою коректними, але вони досить обмежені й однобічні і не можуть служити єдиним і вичерпним джерелом відповіді на складне й суперечливе запитання про наявність чи відсутність інформаційного суспільства та рівень його інноваційності.

Подібної оцінки заслуговують і *економічні теорії інформаційного суспільства*, що їх розробляють Ч. Джоншер, Ф. Махлуп, М. Порат та інші. За слушним твердженням Ф. Уебстера, в основі цих теорій лежить критерій «зростання економічної цінності інформаційної діяльності». Спираючись на цей критерій, засновники і прихильники економічних теорій інформаційного суспільства стверджують, що економіка багатьох країн стала інформаційною, а це веде до формування інформаційного суспільства, в якому головне місце посідає діяльність щодо виробництва інформаційного продукту та інформаційних послуг.

Однак Ф. Уебстер ставить під сумнів коректність подібних тверджень і висновків. При цьому він зауважує: «Кількісний аналіз економічної значущості інформації — вагомий аргумент. І тому не дивно, що ті, хто переконаний в існуванні інформаційного суспільства, постійно звертаються до Ф. Махлупа і особливо до М. Пората як до авторитетів, котрі довели зростання інформаційної діяльності суспільства, що неодмінно призведе до

виникнення нової ери. Однак і такий підхід не безспірний» [7, 19]. І тут він правий. Адже, як відомо, більшість дослідників інформаційного суспільства роблять наголос переважно, а подекуди й винятково на використанні саме кількісного підходу. При цьому вони виходять із міркувань про те, що, якщо у наш час стало більше інформації, то це означає, що суспільство, у якому ми живемо, вже є інформаційним. Британський вчений доводить помилковість таких міркувань і показує некоректність зловживання кількісним підходом. Особливо дорікає він науковцям, які захопилися класичною теорією інформації Клода Шеннона та Уоррена Уївера, згідно з якою «інформація є кількістю, що вимірюється у «бітах» і визначається як імовірність частотності символів» [16]. Таке розуміння інформації, цілком слушно зазначає Ф. Уебстер, є зручним і придатним для математичного методу, але залишає поза увагою питання змісту й якості інформації.

Виступаючи проти абсолютизації кількісного підходу і ратуючи за якісний підхід, британський вчений спирається на положення й висновки таких відомих західних дослідників інформаційного суспільства, як Кеннет Боулдінг, Теодор Розак, Том Стоуньєр та деякі інші. Доречним буде зазначити, що К. Боулдінг ще 1966 року в одній із своїх статей попереджав, що «біт повністю абстрагується від змісту інформації» і хоча він є «надзвичайно корисним» для інженерів з телефонії, «теоретикам соціальних систем потрібна одиниця виміру, яка б брала до уваги значення інформації» [9]. На жаль, вченим-суспільствознавцям так і не вдалося винайти одиницю виміру змісту та якості інформації. Варте уваги, особливо для політологів та політиків, і застереження американського дослідника Теодора Розака, відомого своїм критичним ставленням до кількісних вимірів інформації. У своїй роботі «Культ інформації» він, зокрема, зазначав: «Інформація має присмак безпечної нейтральності; і дуже просто й корисно нагромаджувати гори безспірних фактів. Таке невинне прикриття — чудова стартова позиція для політичних задумів технократів, які не бажають відкривати, наскільки це можливо, свої справжні цілі. Врешті-решт, що можна заперечити проти інформації?» [15].

Заслуженою слід визнати і критику Ф. Уебстера на адресу авторів і прихильників економічних теорій інформаційного суспільства за зловживання «прихованими суб'єктивними інтерпретаціями» та «оціночними судженнями» щодо економічних показ-

ників інформаційного сектору, що у підсумку призводить до «перебільшення його економічної цінності». А якщо так, підсумовує він, то «ці заперечення не розвіюють скептицизму щодо самої ідеї виникнення інформаційної економіки», а отже, й щодо існування інформаційного суспільства [7].

Погоджуючись у цілому з критикою Ф. Уебстером авторів економічних теорій інформаційного суспільства (економічний детермінізм, суб'єктивізм, оціночні судження тощо), усе ж вважаємо за потрібне знову наголосити на тому, що не поділяємо його скептицизму щодо самого факту формування інформаційного суспільства з багатьма новими рисами, зокрема, в Японії, США, скандинавських та деяких інших розвинутих країнах.

Певної підтримки заслуговують критичні зауваження Ф. Уебстера на адресу авторів *теорій інформаційного суспільства, пов'язаних зі сферою зайнятості*, прихильниками яких є Д. Белл, П. Дракер, Ч. Лідбітер, Р. Райх та ін. Головним критерієм цих теорій є «структура зайнятості населення та моделі її змін». Сутність цього критерію британський дослідник виклав досить стисло і чітко: «Вважається, що ми вступаємо в інформаційне суспільство, коли більшість зайнятих працює в інформаційній сфері». Він також погодився із твердженнями авторів зазначених теорій про те, що «рушійною силою сучасної економіки є люди, чия головна здібність полягає у використанні інформації» та що «сьогодні головними рушіями економіки стали ті, чия праця вимагає створення і використання інформації» [7, 22–23]. Тут скепсис і критика Ф. Уебстера зводяться до того, що автори теорій інформаційного суспільства, пов'язаних зі сферою зайнятості, вибудовують свої постулати «на основі грубих статистичних цифр» та роблять наголос переважно на кількісних, а не на якісних змінах серед зайнятих в інформаційній сфері. При цьому в основу своїх критичних зауважень Ф. Уебстер кладе досить слушні ідеї Гарольда Перкіна та Елвіна Гоулднера, які основною ознакою інформаційного суспільства вважають не кількість, а якість працівників інформаційної сфери [11; 14]. А проте, на нашу думку, цього недостатньо для того, щоб заперечити, як це робить Ф. Уебстер, сам факт формування принципово нового інформаційного суспільства. Цього може вистачити лише для того, щоб переконатися в обмеженості й однобічності критерію, який лежить в основі теорій інформаційного суспільства, пов'язаних зі сферою зайнятості.

Частково можна погодитися і зі скептич-

но-критичними зауваженнями Ф. Уебстера щодо просторових, а точніше *географічних теорій інформаційного суспільства*, які розробляють І. Баррон, М. Кастельс, Р. Курноу, Дж. Малген, Дж. Юррі та ін. Провідним критерієм зазначених теорій є стан і розгалуженість інформаційних мереж, які зв'язують різні установи, міста, регіони, країни, континенти і, зрештою, цілий світ. Саме це дає підстави авторам географічних теорій твердити про формування нового інформаційного суспільства. Однак і в цих теоріях Ф. Уебстер знаходить чимало вразливих місць і недоліків. Щоправда, цього разу його підходи й міркування є більш складними і витонченими. «Ніхто не заперечуватиме,— зазначає він,— що інформаційні мережі — важлива відмінна риса сучасних суспільств: супутники дають можливість миттєвого зв'язку з усім світом... І все ж ми маємо право поставити запитання: чому через наявність мереж аналітики відносять суспільство до інформаційної категорії? А як тільки ми поставимо таке запитання, ми знову зіткнемося з неточною дефініцією». Окрім того, Ф. Уебстер ставить ще цілу низку запитань, зокрема, таких: «Коли мережа стає мережею?»; «Як знайти ту стартову точку, після знайдення якої можна сказати, що ми живемо в мережевому (інформаційному) суспільстві?»; «Які обсяги інформації і швидкість її передачі визначають настання інформаційного суспільства і чому?» тощо. Завершальним акордом скептично-нігілістичних міркувань британського дослідника стало наступне твердження-запитання: «Врешті-решт, можна заперечити і так: інформаційні мережі існують вже досить давно. Зокрема, із виникненням поштового зв'язку, потім телеграфу і телефону. Значна частина економічної, суспільної та політичної діяльності просто неувяла без цих інформаційних мереж. Якщо взяти до уваги таку тривалу історію і спочатку поступовий, а потім і прискорений розвиток, то чому тільки тепер дослідники заговорили про інформаційне суспільство?» [7, 26–27].

При всій доречності й коректності поставлених Ф. Уебстером запитань і навіть за неможливості дати на них конкретні, адекватні й загальноприйняті відповіді, не можна не зазначити (вже вкотре), що цього, на нашу думку, недостатньо для того, щоб заперечувати формування справді нового суспільства під назвою «інформаційне суспільство», як це робить британський науковець.

Найменше скептично-критичних зауважень з боку Ф. Уебстера було висловлено на адресу *культурної концепції інформаційного*

суспільства, яку точніше, мабуть, було б назвати «культурологічною концепцією інформаційного суспільства» (Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Дж. Ваттімо, Ж.-Ф. Ліотар, М. Постер та ін.) Критерієм цієї концепції вважається рівень розвитку культури і змін, яких вона зазнає, під впливом поширення інформації та інформаційно-комунікаційних технологій. «Концепцію інформаційного суспільства, яка використовує цей критерій, — зазначає британський вчений, — визнати, мабуть, легше за все, проте вона гірше за інші піддається вимірам». Характеризуючи авторів культурологічної концепції інформаційного суспільства у цілому, Ф. Уебстер стверджує, що вони «можуть висловлювати чимало цікавих думок щодо характеру сучасної культури, однак у тому, що стосується чітких дефініцій інформаційного суспільства, вони повністю безпорадні» [7, 27—30].

Погоджуючись частково із наведеними вище оцінками британського дослідника, зазначимо, що ані підвищена складність вимірів змін, яких зазнає культура в інформаційну добу, ані певна безпорадність авторів культурологічної концепції інформаційного суспільства не дають достатньо підстав для того, щоб заперечувати сам факт формування інформаційного суспільства, зокрема в Японії та інших найбільш розвинутих західних країнах.

Проведений нами стислий аналіз підходів, аргументів і оцінок Ф. Уебстера щодо концепцій інформаційного суспільства дає можливість зробити наступні висновки. По-перше, слід віддати належне масштабності й ґрунтовності проведеного британським вченим дослідження такого великого (але не всього!) розмаїття концепцій та теорій інформаційного суспільства, а також залученню до нього досить широкого кола відповідних наукових робіт багатьох західних фахівців. Разом із тим викликає подив, що поза увагою Ф. Уебстера залишилися роботи і, відповідно, погляди багатьох фахівців, зокрема таких всесвітньовідомих дослідників постіндустріального та інформаційного суспільств, як Збігнев Бжезінський та Йонезі Масуда, про що вже йшлося.

По-друге, схоже, що застосований Ф. Уебстером скептично-критичний підхід дав йому змогу показати достоїнства і особливо вразливі місця та недоліки всіх проаналізованих ним концепцій інформаційного суспільства, зокрема такі, як певний детермінізм та редукціонізм, обмеженість і однобічність, наголос на кількісних і зневага до якісних показників,

доволі часті оціночні підходи тощо. Внаслідок цього, цілком слушно стверджує британський вчений, «всі концепції-технологічна, економічна, пов'язана зі сферою зайнятості, просторова чи культурна — дають нам досить проблематичні поняття щодо того, що саме становить інформаційне суспільство і як його визначити» [7, 30]. З іншого боку, скептично-критичний підхід завадив Ф. Уебстеру виокремити і належним чином оцінити ще два надзвичайно важливих аспекти і риси інформаційного суспільства, на які вказував проігнорований ним Й. Масуда [5, 135—136]. Йдеться, зокрема, про *політичний* та *духовний* аспекти і риси, які, на наше переконання, вже найближчим часом можуть перетворитися не лише на додаткові, допоміжні критерії типології вже існуючих концепцій інформаційного суспільства, а й на окремі, самостійні й самодостатні критерії. Це відкриває шлях до виокремлення і формування двох нових концепцій, а саме: 1) політичної концепції інформаційного суспільства та 2) духовної концепції інформаційного суспільства. Критерієм *політичної концепції інформаційного суспільства* можуть стати ті величезні інновації, які привнесла і привносить інформаційна революція у політичну сферу («е-демократія», «е-уряд», поліцентризм влади, врахування інтересів меншості, партисипаторна демократія тощо). Критерієм *духовної концепції інформаційного суспільства*, відповідно, можуть стати ті докорінні зміни, які відбулися і відбуваються у духовній сфері («дух глобалізму», «дух інформаціоналізму», «гармонія людини і природи» тощо).

По-третє, схоже, що скептично-критичний підхід завадив Ф. Уебстеру зрозуміти необхідність і доцільність об'єднання всіх п'яти виявлених ним типів концепцій інформаційного суспільства (включно з їх п'ятьма критеріями) в єдину, цілісну теорію чи, можливо, метатеорію інформаційного суспільства. А можливо, він це й зрозумів, але не став робити, оскільки у такому випадку докорінна відмінність інформаційного суспільства від індустріального (буржуазного, капіталістичного), суттєва перевага першого над другим стають більш ніж очевидними, що, на наш погляд, якраз і намагався приховати та заперечити британський науковець.

Отже, підтверджується наша гіпотеза про те, що Ф. Уебстер критикує і заперечує не самі суттєві зміни, які приніс розвиток інформації та інформаційно-комунікаційних технологій, а те, що ці зміни призвели до народження принципово нового, зовсім іншого,

ніж індустріальне (капіталістичне, буржуазне) суспільство. І хоча він вживає терміни «пост-індустріальне», «посткапіталістичне», «пост-буржуазне» суспільство, але має на увазі не нове за своєю сутністю суспільство, а лише дещо оновлене, підфарбоване, тобто, по суті справи, те ж саме індустріальне суспільство з усіма його застарілими західними ідеями, цінностями та доктринами. Однак більшість західних (і японських) дослідників вбачають в інформаційному суспільстві зовсім інше суспільство з новими соціально-економічними, політико-правовими відносинами та морально-духовними цінностями.

Виходячи з наведеного, вважаємо за до речне й доцільне висловити власну точку зору та висунути давно назрілу і досить перспективну ідею. Настав час зрозуміти, що для того щоб з'ясувати і відобразити справжню сутність, стан і перспективи формування інформаційного суспільства, слід розробити єдину, цілісну, загальну теорію цього суспільства. Одним із найбільш оптимальних і ефектив-

них шляхів створення такої теорії, а точніше, мабуть, метатеорії, може стати об'єднання чи навіть синтез всіх п'яти концепцій, виявлених Ф. Уебстером та двох запропонованих нами типів концепцій, а також всіх інших існуючих сьогодні теорій і концепцій інформаційного суспільства (з усіма їхніми відповідними критеріями). Лише така теорія, а точніше — метатеорія (оскільки вона складається з усіх існуючих на сьогодні відповідних концепцій і теорій) інформаційного суспільства може: 1) дати єдину всебічну, цілісну, об'єктивну характеристику цього суспільства; 2) показати ступінь і параметри його відмінності від індустріального (капіталістичного, буржуазного) суспільства; 3) допомогти з'ясувати рівень його втілення у життя на національному, регіональному та глобальному рівнях; 4) сприяти виявленню загальних закономірностей і тенденцій та передбачити всі позитиви і негативи його розвитку на глобальному та національному рівнях, зокрема в Україні.

1. *Винарик Л. С., Шедрин А. Я., Васильєва Н. В.* Вхождение Украины в информационное общество.— Донецк: ИЭП НАН Украины, 2001.— 151с.
2. *Зернецька О. В.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини.— К.: Освіта, 1999.— 351 с.
3. *Макаренко Є. А.* Європейська інформаційна політика: Монографія.— К.: Науково-видавничий центр «Наша культура і наука», 2000,— 368 с.
4. *Макаренко Є. А.* Інформаційне суспільство: політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО: Монографія.— К.: Науково-видавничий центр «Наша культура і наука», 2001.— 384 с.
5. *Маруховський О. О.* Переваги та вади інформаційного суспільства // Політичний менеджмент.— 2005.— № 1.— С. 127-136.
6. *Лоннер К.* Открытое общество и его враги. / Пер. з англ.— Т. 1,2.— К.: Основи, 1994.— 414 с; 494 с.
7. *Уебстер Ф.* Теории информационного общества / Под ред. Е. Л. Вартановой / Пер. с англ.— М.: Аспект Пресс, 2004.— 400 с.
8. *Шевчук О. Б., Голобуцьких О. П.* E-Ukraine. Інформацій-

не суспільство: бути чи не бути.— К.: ЗАТ «Атлант UMS», 2001.— 102 с.

9. *Boulding K.* The Economics of Knowledge and the Knowledge of Economics // Lamberton D. (ed.). Economics of Information and Knowledge: Selected Readings.— Harmondsworth, 1971.
10. *Castells M.* The Information Age. Economy Society and Culture.— Oxford: Blackwell Publishers, 1996-1998.
11. *W. Gouldner A.* The Future of Intellectuals and the Rise of the New Class.— London, 1979.
12. *Masuda Y.* Computopia // The Information Technology Revolution.— Tokyo: Diamond, 1966.
13. *Masuda Y.* The Information Society as Post-Industrial Society.— Washington, World Future Society, 1981.— 172 p.
14. *Perkin H.* The Rise of Professional Society: Britain Since 1880.— London, 1990.
15. *Roszak T.* The Cult of Information: The Folklore of Computers and the True Art of Thinking.— Cambridge, Lutterworth, 1986.
16. *Shannon C., Weaver W.* The Mathematical Theory of Communication.— Urbana: University of Illinois Press, 1964.
17. *Webster F.* Theories of the Information Society.— London: Routledge, 1995.

O. Maruchovsky

SKEPTICAL-CRITICAL ANALYSIS OF INFORMATION SOCIETY CONCEPTS (BY F.WEBSTER)

The article is dedicated to the analysis of the theoretical-methodological foundations research, F. Webster's skeptical-critical approach in particular; the advantages and disadvantages of the main concepts of this society are substantiated.